

A bolgár társadalom átalakulásának tendenciái – etnikai földrajzi aspektusból

*Kőszegi Margit*²¹

1. Bevezetés

Délkelet-Európa egykor szovjet érdekszférához tartozó országai számára a XX. század utolsó évtizede mélyreható társadalmi és gazdasági változásokat hozott. A kommunizmus negyven éve után felbomlottak a második világháború óta uralkodó ideológiai keretek, miközben a piacgazdaságba történő átmenettel átalakuló tulajdonviszonyok és termelési feltételek alapjaiban változtatták meg ezen államok polgárainak társadalomban betöltött szerepét, egzisztenciális helyzetét.

A bekövetkező változások gazdasági vonatkozásait számos hazai földrajzi munka is taglalta, azonban a később jelentkező társadalmi hatások vizsgálata csupán az ezredforduló után indult meg nagyobb léptékben (HORVÁTH GY. 1998, ILLÉS I. 2002, HAJDÚ Z.–ILLÉS I.–RAFFAI Z. 2007). E problémák Délkelet-Európában a rendszerváltás kezdetétől összefonódtak a tarka etnikai összetételből adódó társadalmi ellentétekkel (KOC SIS K. 1993).

A Balkán nyugati felén mindez, a napjainkban is zajló határmódosulásokhoz vezetett (KOC SIS K. 2007, REMÉNYI P. – VÉGH A. 2006). A keleti államok, Románia és Bulgária meg tudta ugyan őrizni határai stabilitását, azonban egyre nagyobb kihívást jelent számukra a korábban évtizedekig figyelmen kívül hagyott, jelentős létszámú kisebbségeik integrálása a többségi társadalomba. Különösen igaz ez a bolgár lakosság esetén, ahol éles kulturális törésvonal húzódik a muzulmán vallású törökök és pomákok, valamint az ortodox keresztény bolgárság között (BOTTLIK ZS. 2008).

E probléma részletesebb feltárásának alapját képezheti az etnikai összetételben történt módosulások bemutatása az átmenet éveiben. Jelen tanulmány célja e változások térbeliségének feltárása kvantitatív módszerek segítségével.

2. Adatbázis, módszerek

A rendszerváltás időszakának etnikai földrajzi vizsgálatához az 1992-es és a 2001-es népszámlálások adatai szolgáltatók az alapot. Feldolgozásukat a bolgár Nemzeti Statisztikai Hivatal (NSI) honlapjának adatsorain kívül az a 28 kötetes kiadvány tette lehetővé, melyben Bulgária 28 megyéjének (oblaszt) NUTS 4-es (az új nomenklátúra szerint LAU 1-es) közigazgatási beosztása (obstinák, azaz községek) szerint publikálták a 2001-es népszámlálás eredményeit. A kiadvány összehasonlító táblázatai segítségével lehetséges az adott időintervallum folyamatainak feltárása. A területiségi vizsgálatához a kartográfiai alapot a JORDAN, P. (1995) által szerkesztett, Délkelet-Európa etnikai viszonyait bemutató térkép szolgáltatta.

Az adatok etnikai földrajzi szempontok szerint való összegyűjtését és rendszerezését követően elemzésükre egy térinformatikai rendszerbe történő beillesztés után került sor, mellyel lehetővé vált a rendelkezésre álló információk térbeli modellezése. Bővítésével a bemutatott probléma további, részletesebb vizsgálatára is megvalósulhat.

²¹ PhD hallgató, ELTE Földtudományi Doktori Iskola

Az adatok feldolgozása jelen munkában kvantitatív módszerek alkalmazásával történt. A Bulgáriában élő kisebbségek térbeli koncentrációjának modellezésére a Hoover-index szolgált. Az etnikumok térbeli elhelyezkedésében a vizsgált időszak alatt bekövetkező változások felderítését a súlypontelemzés tette lehetővé.

3. Bulgária etnikai összetétele 1992-ben

Az 1989-ben meginduló gazdasági és társadalmi átmenet időszakának első népszámlálása szerint Bulgária összlakossága 1992. december 4-én 8 487 317 fő volt. A bolgár lakosság etnikai szempontból nem tekinthető homogén nemzetállamnak. A nemzetiségi hovatartozásra adott válaszok alapján a lakosság 85,7 %-a (7 271 185 fő) tartozott az anyanemzethez. Bulgária legnagyobb lélekszámú etnikai kisebbsége a török, mely a census időpontjában a népesség 9,4 %-át (800 052 fő) alkotta. A lakosság 3,7 %-a (313 396 fő) vallotta magát roma nemzetiségűnek. A néhányezer fős közösségekkel rendelkező zsidók és tatárok mellett az örmények létszáma volt 10 ezer fő feletti (13 677 fő). E három kis lélekszámú kisebbség a lakosság 0,2 %-át adta. A fennmaradó 1 % (81 031 fő) más etnikumokhoz tartozott (görög, makedón, orosz, szerb, aromun, gagauz, karakacsán) vagy nem nyilatkozott nemzetiségéről.

Az Oszmán Birodalom örökségeként jelenlévő török népesség létszáma az északkeleti régióban (Sumen, Razgrad, Târgoviste) volt a legmagasabb, ahol a lakosság 22,6 %-át alkották (315 337 fő). Településterületük a ritkán lakott déli országrészben a Rodope-hegységben található (Kârdzsali, Pazardzsik). A Keleti-Rodope területén Kârdzsali oblaszt minden obstinájában arányuk meghaladta az 50 %-ot.

A romák esetében nem különíthető el markáns etnikai tömb, az ország szinte minden részén megtalálhatók a többségi nemzettel, vagy a törökökkel kevert etnikai területet alkotva. A nemzetiségükről nem nyilatkozók létszáma magasabb volt azokon a területeken, ahol a cigányság is nagyobb létszámban képviseltette magát. Elzárkózásuk a válaszáadás alól a többségi társadalom által feléjük kialakított negatív attitűd miatt következhetett be (VASSILEV, R. 2004).

A bolgár anyanyelvű, muzulmán vallású pomákok nem jelennek meg a hivatalos statisztikákban annak ellenére, hogy a törökök és romák után Bulgária harmadik legnagyobb lélekszámú kisebbségét képezik (NEUBURGER, M. 2000). Össznépességen belüli részesedésükre csupán az etnikai és vallási megoszlás különbségeiből lehet következtetni.

Az 1992-es népszámlálás adatsoraiban összevonták a kisebb lélekszámú nemzetiségeket a nemzetiségükről nem nyilatkozókkal. A Bulgáriában élő kisebb etnikumok (zsidók, örmények, oroszok, görögök) hagyományos településterületei főként a nagyobb városok. A nemzetiségi hovatartozás megvallását szintén a nagyvárosokban érzik leginkább szükségletnek, ezért az összevont értékek erősítették egymást. A legjelentősebb települések obstináin kívül az ország délnyugati szegletében volt megfigyelhető az egyéb nemzetiségűek és nem válaszolók magasabb aránya. Az Oszmán Birodalom egykori macedón tartományából Bulgária által megszerzett, ún. „Pirini-Macedónia” területén élő makedón etnikum öntudatát fejezték ki ezek az arányszámok (BOTTLIK ZS. 2007).

4. Az etnikai térszerkezet változásának tendenciái 1992 és 2001 között

Az átmenet éveiben a mezőgazdaságban dolgozók helyzetének ellehetetlenülése, a veszteséges ipari üzemek bezárásával a munkanélküliek számának drasztikus

növekedése, valamint a tercier szektorban megjelenő, külföldi tőke dominanciájával zajló beruházások nyomán fellépő munkaerő-szükséglet a lakosság belső vándormozgalmát indította el (GESHEV, G. 1990; HAMILTON, F. E. I. 1999). A migrációba az egyes etnikumok eltérő módon kapcsolódtak be, a gazdaságban betöltött szerepüknek megfelelően (CARTER, F. 1990). A hagyományos ágazatok válsága különösen érzékenyen érintette a főként mezőgazdasági tevékenységet folytató török és pomák népességet, valamint a szakképzettség híján a leghamarabb és tömeges méretekben munkanélkülivé váló városi roma lakosságot (ILIEVA, M. – MLADENOV, C. 2003).

Az új gazdasági kihívások gyors reakciót kívántak a lakosságtól – a válság, majd az átrendeződés hatására beinduló migráció a korábban konzervált közösségi keretek gyors felbomlását vonta maga után, mely az asszimilációs nyomás növekedését jelenti a kisebbségek számára. E folyamat ellenében hat azonban a kommunizmus elnyomása alól szabaduló kisebbségek erősödő öntudata: az 1980-as évek drasztikus elbolgárosító politikája az 1992-es népszámlálás alkalmával még jelentős tényezőként határozta meg az etnikai hovatartozásukról nyilatkozók válaszát, míg az ezredfordulón az identitástudat erősödése jelentős módosulást eredményezett az etnikai térszerkezetben.

5. A szegregáció mértékének meghatározása Hoover-index segítségével

Az államalkotó nemzet és a kisebbségek térbeli keveredésében a fent említett gazdasági jelenségek hatására az átmenet éveiben jelentős változások következtek be. A kisebbségek közösségeiben lejátszódó folyamatok dinamikája és térbelisége tetten érhető területi egyenlőtlenségi mutatók segítségével. A változások mértékének és az elkülönülés nagyságának bemutatására alkalmas viszonyszámok közül jelen munka a Hoover-index segítségével tesz kísérletet az etnikai összetételben lezajlott módosulások feltárására.

A Hoover-index alkalmas annak meghatározására, hogy a társadalom egy bizonyos csoportja (jelen esetben népcsoport) milyen mértékben különül el a lakosság többi részétől. Értéke 0 és 100 közötti lehet, melynek alsó határa a teljes keveredést, míg felső határa a teljes szegregációt, tehát az adott népcsoportnak a lakosság többi részétől kompakt etnikai tömbben való elkülönülését jelöli. Az egyes etnikumok elkülönülésének mértékét a *1. táblázat* mutatja.

A kapott értékek értelmében, 1992-ben a törökök szegregációja volt a legjelentősebb. A disszimiláció mértéke az egyéb lakosság körében a legalacsonyabb, ami köszönhető annak, hogy főként a nagyvárosok lakossága tartozik a kis lélekszámú etnikumok és a válaszolni nem kívánók kategóriájába. A roma lakosság szegregációja szintén alacsony értékeket mutat, ami jelzi településterületük kiterjedtségét: minden régióban jelen vannak, azonban mindig az ország más etnikumaival keveredve.

A 2001-es népszámlálás adatai alapján számolt Hoover-index értékei az 1992-eshez hasonló képet mutatnak, azonban az eltelt időintervallum alatt a szegregáció mértéke a romák kivételével minden népcsoport esetében csökkent. A gazdasági átalakulás nyomán a fejlesztésekből jobban részesülő térségek felé történő migráció eredményeként nagyobb mértékű az egyes etnikumok keveredése. A romák esetében identitásuk erősödése miatt többen vallják meg nemzetiségüket azokon a településeken, ahol részesedésük egyébként is magasabb az összlakosságból, ami ellensúlyozza az elvándorlás hatásait, ezáltal a szegregáció mértéke alig változik esetükben (sőt, jelentéktelen növekedést is mutat).

Az egyéb népesség esetében mutatkozó jelentősebb csökkenés a nagyvárosok erősebb asszimiláló hatásának köszönhető. Ennek következtében sokan kihasználták a lehetőséget, miszerint azt a választ is adhatták a népszámláláskor, hogy nem tudják, mely népcsoporthoz tartoznak. A szegregáció mértékét tovább csökkenti körükben, hogy 1992-ben még a roma lakosság hagyományos településterületein jelenik meg a válasz

megtagadása, viszont 2001-ben már a válaszolni nem tudók jobban megoszlának az egyes etnikumok között.

A választott indexszám alkalmas továbbá arra, hogy két népcsoport keveredésének mértékét megmutassa adott területegységen (jelen esetben Bulgárián) belül. A török népesség elkülönülése az így kapott értékek esetén is megmutatkozik. Az államalkotó nemzet és legnagyobb számú kisebbsége között kiemelkedő a szegregáció a mértéke, mely azonban az ezredfordulón csökkenést mutat annak köszönhetően, hogy a törökök főként bolgár többségű nagyvárosok felé vándoroltak az átmenet éveiben. Míg 1992-ben a legnagyobb fokú elkülönülés a török és az egyéb lakosság között figyelhető meg, ez az érték 2001-re jelentősen lecsökkent, ami jelzi, hogy a török etnikum körében is megnőtt a bizonytalanok száma.

A bolgár és az egyéb lakosság keveredése jelentős, ami a bolgár dominanciájú nagyvárosokban jelentkező kis lélekszámú népcsoportok, nem válaszolók, vagy hovatartozásukban bizonytalanok magas számát jelzi. A Rodope-hegységben élő pomák népesség általában bolgárnak vallja magát a népszámlálás alkalmával, azonban körükben kiemelkedő azok száma, akik nem tudták meghatározni, hogy mely etnikumhoz tartoznak (hiszen a népszámlálásokon nincs pomák kategória). A pomák lakosság tehát megoszlik a bolgár és az egyéb kategória között, növeli a keveredés mértékét.

A roma lakosság disszimilációja alacsony a többi lakossághoz viszonyítva, azonban az egyes népcsoportokkal vizsgálva már árnyaltabb kép adható elhelyezkedésükről. Főként az államalkotó nemzettel élnek keverten, ami köszönhető a bolgár dominanciájú nagyvárosok jelentős roma lakosságának. Elkülönülésük jelentéktelen értékben ugyan, de növekedett, köszönhetően azon vidéki településeknek, ahol a roma lakosság identitásának erősödése következtében többen vallották magukat romának. Ez utóbbi tendencia azokra az északkeleti térségekre is jellemző, ahol a török dominanciájú települések közelében élnek. A romák jelentős része török anyanyelvű és muzulmán vallású, azonban öntudatuk erősödésével emelkedik számuk a török tömbön belül, ezért a keveredés mértéke is növekszik a török és cigány lakosság között. Mivel nagyobb számban főként nagyvárosokban élnek, ezért a szegregáció csökken az egyéb lakosság és a romák között.

Népcsoportok	Hoover-index	
	1992	2001
bolgár-nem bolgár	46,82	43,23
török-nem török	63,37	59,95
roma-nem roma	38,14	38,83
egyéb - nem egyéb	32,26	21,43
bolgár-török	64,01	60,92
bolgár-roma	39,82	40
bolgár-egyéb	31	25,02
török-roma	57,14	56,85
török-egyéb	64,14	50,52
roma-egyéb	53,15	45,86

1. táblázat: A Hoover-index értékei különböző etnikai csoportokra számolva (1992-2001).

Forrás: NSI, Bulgaria

6. Az etnikai súlypontok meghatározása

A népesség területi megoszlásának egy klasszikus vizsgálati lehetősége a súlypontelemzés (NEMES NAGY J. 2005). E módszer segítségével meghatározható a vizsgált társadalmi jelenség (jelen esetben a népesség) eloszlásának térbeli középpontja. A kiszámított súlypont adott intervallum alatt történő elmozdulásának nagysága és iránya a jelenség területi eloszlásában történő változásokról nyújt információkat (BOTTLIK ZS. 2002).

Jelen munkában az 1992-es és 2001-es népszámlálások etnikai hovatartozásra vonatkozó adatainak felhasználásával történt a Bulgáriában élő népcsoportok, valamint az összlakosság súlypontjának meghatározása. A vizsgálat alapját az egyes obstinákhoz tartozó központok földrajzi koordinátái adták, melyekhez súlyként az adott obstinában élő össznépesség, illetve az egyes népcsoportok létszáma került hozzárendelésre. A súlypontok térben való megjelenését, változásuk mértékét és irányát a 2. táblázat mutatja.

Az össznépesség súlypontja az ország geometriai súlypontjától csak csekély mértékben tér el nyugati irányba, ami a népesség egyenletes eloszlására utal az országban. Az eltérés a főváros népességkoncentrációjának hatása. Szófia torzító hatását ellensúlyozzák a tengerparti kikötővárosok és az egyéb jelentős népességtömörülések a Balkán-hegység két oldalán. A vizsgált időintervallumban az össznépesség súlypontjának elhanyagolható kelet felé tolódása a Fekete-tenger partján fekvő obstinákba történő bevándorlás eredménye. Az idegenfogalom felfutása és a nyomában fellépő munkaerőigény jelentős vonzó tényezőnek bizonyul e térségben.

Az államalkotó nemzet súlypontja az összlakosságétól nyugatra helyezkedett el mindkét népszámlálás időpontjában. Az össznépesség súlypontjához legközelebb található, ami jelzi fölényüket az ország lakosságában. Eloszlásuk kevésbé egyenletes az országban, főként a nyugati területeken vannak túlsúlyban. Enyhe délnyugat felé tolódásukat az ország délnyugati szegletébe történő bevándorlásuk, valamint az egyéb etnikumhoz tartozó lakosság feltételezhető nemzetiségváltása eredményezheti. A főváros közelsége a beruházások mértékében és az idegenforgalom felfutásában is megmutatkozik a műemlékekben és a hegyvidéki sportolási, rekreációs lehetőségekben bővelkedő területein, melynek hatására növekedhet a fővárosból áttelepülők létszáma.

Az ország legjelentősebb kisebbségének súlypontja esik legtávolabb a geometriai középponttól, ami erőteljes térbeli koncentrációjukat jelzi az országon belül. A tömbösödés tehát e mutatószám alapján is a török lakosság körében jellegadó, népességkoncentrációjuk az ország keleti felében jelentkezik. Súlypontjuk eltolódása északi irányba az elmaradott, déli határ menti Kárdzsali oblasztból való elvándorlásuk következménye, főként a nagyvárosok (Plovdiv, Pazardzsik) irányába. Szegregációjuk csökkenését jelzi, hogy súlypontjuk az össznépesség súlypontjának irányába mozdult el 2001-ben.

Az ország területén elszórtan élő roma népesség nagyobb számban koncentrálódik az ország keleti-északkeleti részén, azonban a nagyvárosok irányába történő migrációjuk következtében súlypontjuk jelentős mértékben változott az össznépesség súlypontjának irányába. Számuk növekedése az ország délebbi obstináiban, elsősorban Plovdiv és Pazardzsik környékén, valamint a fővárosban, pozitív természetes szaporodási értékek mellett öntudatra ébredésük és belső migrációjuk együttes következménye, mely az etnikai térszerkezet módosulásában is megmutatkozik.

A legjelentősebb változás az egyéb népesség súlypontjában következett be a vizsgált időintervallum alatt, ami a népszámláláskor válaszként elfogadott kategóriák számának növekedésével is összefügg. A legutóbbi census alkalmával az etnikai hovatartozásukat meghatározni nem tudók megvallhatták bizonytalanságukat, melynek eredményeként

megnőtt az egyéb kategória létszáma és módosult az egyéb válaszolók etnikai összetétele is. Míg 1992-ben az egyéb népesség súlypontja együtt mozgott a bolgár népességével, 2001-re a súlypont irányában és mértékében is erőteljesebben eltért az összlakosságtól. Az 1992-es census alkalmával az ország nyugati felén jelentősebb volt a kis lélekszámú kisebbségek és a választ megtagadók aránya. Különösen az ország északkeleti felén magas a részeseedésük, ahol a roma lakosság bolgár többségű településeken élt, ami hovatartozásuk óvatosabb megvallására, a választadás megtagadására sarkallta őket. Hasonló jelenség figyelhető meg az ország délnyugati szegletében, azonban itt az egyéb népesség magasabb létszámát a makedónok jelenléte is növelte.

A legutolsó népszámlálás időpontjában már a válaszolni nem tudók dominanciája határozza meg az egyéb népesség súlypontját, akiknek aránya a Fekete-tenger partjához közeli obstinákban és a nagy kikötővárosok közelében, valamint az ország déli részén jelentős. Ez utóbbi terület a Rodope-hegységben élő pomákok településterületével azonosítható, akik bizonytalan identitástudatukból kifolyólag tetten érhetők az egyéb népesség súlypontjának meghatározásában.

1. ábra: A népesség és az etnikumok súlypontjának változása Bulgáriában (1992-2001).

Forrás: NSI, Bulgaria

A vizsgált időintervallum	1992-2001		
A lakosság	Szélességi koordináták változása	Hosszúsági koordináták változása	A változás iránya
bolgár	0,006	0,011	délnyugat
török	0,055	0,011	észak-északnyugat
roma	0,023	0,128	nyugat-délnyugat
egyéb	0,052	0,339	kelet - délkelet
összes	0,002	0,003	kelet - délkelet

2. táblázat: Az egyes etnikumokhoz tartozó súlypontok helyzetének és irányának változása Bulgáriában (1992-2001). **Forrás:** NSI, Bulgaria

7. Bulgária etnikai térszerkezete 2001-ben

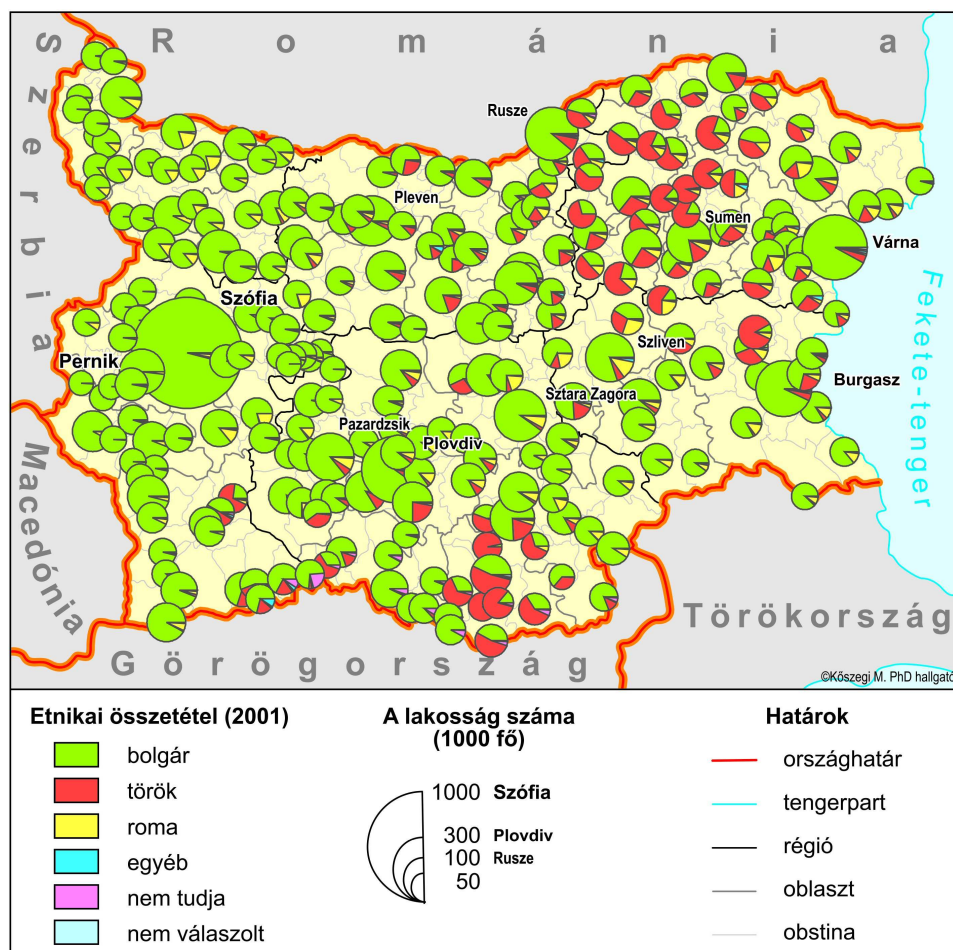
A legutóbbi népszámlálás eredményei szerint Bulgária népességszáma 2001. március 1-jén 7 928 901 fő volt. A lakosság megoszlása etnikai összetétel tekintetében számottevően nem változott. Az ország lakosságának 83,9 %-a (6 655 210 fő) vallja magát az anyanemzethez tartozónak. A népesség 9,4 %-a török (746 664 fő), az ország legnépesebb etnikai kisebbségét alkotja. A roma etnikumhoz az összlakosság 4,6 %-a (370 908 fő) tartozik. A zsidó és a tatár lakosság létszáma a 2 ezer főt sem éri el (1 363 és 1 803 fő), míg az örmény etnikum 10 ezer fő felett van jelen a bolgár társadalomban (10 832 fő). E kis lélekszámú, a census során külön etnikai kategóriaként szereplő kisebbségek együttes aránya az össznépességen belül csupán 0,17 %. A lakosság 0,69 %-a (55 206 fő) a fent említettek kivüli nemzetiségekhez tartozónak vallotta magát, vagy nem nyilatkozott etnikai hovatartozásáról. A népesség 1 %-a nem tudta meghatározni, hogy melyik etnikum tagja.

A 2001-es népszámlálás időpontjában Bulgária török népessége 28 obstinában alkotott abszolút többséget. Fő településterületük továbbra is az ország Északkeleti régiója, melynek összlakosságán belül 22,5 % az itt élő török etnikum részesedése. Bulgária területén belül a török lakosság a Dél-Közép régió déli tartományjaiban alkot abszolút többséget (Kârdzsali, Pazardzsik); településterületük a déli határ mentén hosszanti irányban húzódik, nyugat felé a délnyugati régióba is átnyúlik (Blagoevgrad). A déli tömb és egyben a Bulgáriában élő török kisebbség legnépesebb közössége Kârdzsali obstinában található (36 980 fő).

A romák etnikai öntudatuk növekedésének következtében a nagyvárosok mellett hagyományos településterületeiken is nagyobb arányban részesednek az összlakoságból. A vidéki településeken főként a Balkán-hegység északi előterében (Vidin, Montana, Vraca tartományok), az ország délnyugati részén a Szófia-medencében és a Sztruma völgyében, valamint a Bolgár-tábla keleti térségében magasabb a lélekszámuk; ez utóbbi területen a török etnikummal keverednek. Jelentős a népességkoncentrációjuk a Balkán-hegység és a Szredna Gora közötti medencékben, valamint a Trák-alföld nyugati részén.

A 2001-es népszámlálás alkalmával a fent említettek mellett megjelenő egyéb etnikumok főként az ország északkeleti, valamint a délnyugati területein jelennek meg magasabb (2%-ot meghaladó) arányban. Az ide sorolható kis lélekszámú nemzetiségek (görög, orosz, örmény, tatár, zsidó) továbbra is főként a nagyvárosok és az azok közelében

található obstinák (különösen Várna körül) lakói. Az ország délnyugati részében jelentkező magasabb lélekszám a makedón etnikum jelenlétére utal. A nemzetiségi hovatartozásukban bizonytalanok területi elhelyezkedése ettől eltérő képet mutat. A nagy lélekszámú városokban a legmagasabb az arányuk, mely a hagyományos közösségi keretek felbomlásának következménye. Azonban szintén magas a létszámuk a déli határ menti obstinákban, a Rodope-hegység területén. Megjelenésük az ország ezen részén egyezést mutat a pomákok településterületével. A többségi társadalom velük szemben megjelenő elutasító attitűdje fokozza a pomák identitástudat gyengülését: muzulmán vallása miatt a török etnikumhoz, anyanyelve miatt viszont a többségi nemzethez kapcsolódnak, ezért okozhat nehézséget önmeghatározásuk.

2. ábra: Bulgária NUTS 4-es (LAU 1-es) közigazgatási egységeinek etnikai összetétele 2001-ben.

Forrás: NSI, Bulgária

8. Összegzés

Bulgária a kommunista rezsim 1989 novemberében bekövetkezett bukásával Köztes-Európa többi államához hasonlóan kilépett a szovjet érdekszféra kereteiből. A rendszerváltozás folyamata számos nehézséget hozott az ország lakosságának: a piacgazdaságba történő átmenet, az állami tulajdon fokozatos felszámolása, a gazdasági szerkezetváltás és a többpártrendszerű demokrácia kiépítése alapvető átrendeződéseket okozott a társadalomban, és felszínre hozta a korábban mesterségesen visszaszorított egyenlőtlenségeket.

Az alkalmazott statisztikai módszerek az egyes népcsoportok szegregációjának mértékét mutatták meg. A tömbösödés jelei leginkább a török kisebbség esetében jelentkeznek, azonban az átmenet éveiben zajló társadalmi-gazdasági folyamatok az elkülönülés mértékének csökkenését eredményezték, melynek következménye az asszimiláció erősödése lehet.

Az 1991-ben elfogadott és ma is érvényben lévő bolgár alkotmány nem ismeri el a kisebbségek létét Bulgáriában, miközben nyilvánvaló különállásuk és az ebből adódó társadalmi-gazdasági problémák egyre nagyobb terhet rónak a társadalomra. Bulgária csatlakozásával nagyszámú muzulmán lakosság került az európai közösségbe. Integrálásuk megköveteli az árnyaltabb megoldási stratégiák kidolgozását, melyek eredményessége az Unió további bővítése szempontjából kulcskérdésnek számít. A Bulgáriában élő kisebbségek helyzetének etnikai földrajzi szempontú vizsgálata lehetővé teszi a problémakör széleskörű feltárását.

Források:

JORDAN, PETER (1995): Ethnic structure of Stheastern Europe around 1992. In.: Atlas of Eastern and Southeastern Europe. Wien.
Prebrojavne na naszelenieto, zsilistnija fond i zemedelszkite sztopansztva prez 2001. Tom 4. Oblashti. Kniga 1-28. Szofija, 2006.

Irodalom:

BOTTLIK ZSOLT (2002): A szlovákok etnikai súlypontjának változásai a Dunántúli-középhegység területén a XVIII. századtól napjainkig. In.: Területi Statisztika. 5.(42.) 6. pp. 551-561.
BOTTLIK ZSOLT (2007) Az etnikai különbségek háttere Macedóniában az átmenet éveiben. In.: Földrajzi Közlemények 55. 4. pp. 407-418.
BOTTLIK ZSOLT (2008): A regionális és etnikai különbségek összefüggései Bulgáriában az ezredfordulón. In.: Területi Statisztika. 11. 3. pp. 334-343.
CARTER, FRANK (1990): Bulgaria: geographical prognosis for a political eclipse. In.: Geography. Vol.75. 3. pp. 263-265.
GESHEV, GESHO (1990): Depopulation of rural areas in Bulgaria. In.: Stasiak, Andrzej and Mirowski, Włodzimierz (ed.): The processes of depopulation of rural areas in Central and Eastern Europe. Warszawa. pp. 252-264.
HAJDÚ ZOLTÁN – ILLÉS IVÁN – RAFFAI ZOLTÁN (2007): Délkelet-Európa: államhatárok, határon átnyúló kapcsolatok, térstruktúrák. MTA RKK Pécs. 161 p.
HAMILTON, F. E. IAN (1999): Transformation and Space in Central and Eastern Europe. In.: The Geographical Journal. Vol.165. 2. pp.135-144.
HORVÁTH GYULA (1998): Az átmenet regionális hatásai Kelet-Közép-Európában. In.: Területi Statisztika. 38. 4. pp. 295-318.
ILIEVA, MARGARITA – MLADENOV, CHAVDAR (2003): Changes in the rural areas in Bulgaria: processes and prospects. In.: Geographica Polonica. Vol.76. 1. pp. 97-110.
KOC SIS KÁROLY (1993): Az etnikai konfliktusok történeti-földrajzi háttere a volt Jugoszlávia területén. Bp. 60 p.
KOC SIS KÁROLY (2007): South Eastern Europe in Maps. MTA FKI. Bp. 135 p.

- NEMES NAGY JÓZSEF (2005): Térbeli középértékek, súlypont. In: Nemes Nagy József (szerk.): Regionális elemzési módszerek. Bp. pp. 72-74.
- NEUBURGER, MARY (2000): Pomak borderlands: Muslims on the edge of nations. Nationalities Papers. Vol. 28. 1. pp.181-198.
- REMÉNYI PÉTER – VÉGH ANDOR (2006): Az ezredforduló határkérdései, határváltozásai a Nyugat-Balkánon. In.: Földrajzi értesítő. 55. 1-2. pp. 195-211.
- VASSILEV, ROSSEN (2004): The Roma of Bulgaria: a pariah minority. In.: The Global Review of Ethnopolitics. 3. 2. pp. 40-51.